

Programa școlară pentru disciplina

LIMBA RROMANI MATERNĂ Clasele a IX-a – a XII-a

Învățământ liceal

Trunchi comun (TC) și Curriculum de specialitate (CS)

pentru toate filierele, profilurile, specializările

NOTĂ DE PREZENTARE

Programa școlară destinată disciplinei Limba și literatura rromani maternă pentru școlile și secțiile cu predare în limba română este realizată pe baza Planului-cadru de învățământ și alocă același număr de ore, ca în cazul limbii și literaturii române.

Programa de Limba și literatura rromani maternă reprezintă oferta curriculară pentru clasele a IX-a – a XII-a. În ceea ce privește abordarea sa, aceasta are în vedere respectarea prevederilor Legii învățământului preuniversitar nr. 198/2023 și a fost elaborată în concordanță cu dispozițiile instrumentelor juridice internaționale ratificate de România, respectiv Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (1 februarie 1995) și Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare (5 noiembrie 1992), precum și cu ansamblul normativ european privind protecția și promovarea limbilor minoritare. Se promovează respectarea principiului diversității culturale și lingvistice, precum și exercitarea drepturilor minorităților naționale la afirmarea identității și la participare egală în procesul educațional.

Programa școlară pentru nivelul liceal, clasele a IX-a – a XII-a, este de tip **TC + CS** (Trunchi comun + Curriculum de specialitate), diferențierea realizându-se la nivelul conținuturilor programei școlare.

Curriculumul vizează continuarea dezvoltării competențelor școlare pentru disciplina limba și literatura rromani maternă formate pe parcursul învățământului gimnazial.

Disciplina Limba și literatura rromani maternă aduce o contribuție esențială la realizarea obiectivelor educaționale și la dezvoltarea competențelor elevilor până la absolvirea liceului. Importanța acestei contribuții rezultă din faptul că în centrul disciplinei se află limba ca principal mijloc de comunicare și element identitar. O utilizarea limbii materne, atât orală, cât și scrisă, facilitează procesul de autodeterminare, raportarea empatică la culturile de contact și participarea la viața culturală, socială și politică contemporană.

Orele de limbă și literatură rromani maternă din învățământul liceal urmăresc lărgirea, diferențierea și aprofundarea competențelor lingvistice ale elevilor. Aceștia înțeleg și folosesc limba maternă în formă orală și scrisă ca mijloc de exprimare și comunicare reflectând-o ca instrument și obiect al gândirii. Ei descoperă faptul că utilizarea limbii contribuie și la formarea identității personale.

În plus, disciplina Limba și literatura rromani maternă dezvoltă capacitatea de analiză critică, argumentare și reflecție și contribuie la formarea competențelor media. Disciplina dezvoltă capacitatea de percepție și exprimare și contribuie la educația estetică. Ea stimulează imaginația și creativitatea și valorifică potențialul elevilor.

Textele literare și provocările pe care le conțin sunt în mod deosebit potrivite pentru a oferi sprijin în procesul de autocunoaștere și pentru a promova înțelegerea altor poziții și perspective. Elevii percep literatura ca pe un spațiu estetic simulat, respectiv ca pe o alternativă la realitate și, în acest fel, ca pe o posibilitate de formare a identității individuale și culturale. În acest demers, ei își analizează propriile atitudini, comportamente și valori.

Orele de limba și literatură rromani maternă dezvoltă capacitatea de lucru cognitiv și creativ, prin transmiterea tehnicilor de dobândire și prelucrare a informațiilor, esențiale în școală, studii și profesie: înțelegerea și redactarea textelor orale și scrise, utilizarea sigură și responsabilă a diferitelor medii de comunicare, precum și aplicarea orientată spre scop a metodelor de lucru. La finalul învățământului liceal, elevii dispun astfel de competențe lingvistice, literare și comunicative diferențiate. Limba și literatura rromani maternă, ca disciplină școlară, oferă educație literară, cunoștințe culturale și abilități necesare pentru toate disciplinele școlii, pentru studii, formarea profesională și o activitate de succes, bazată pe valori, în profesie și în societate.

Predarea limbii și literaturii rromani materne la nivel liceal este orientată spre o formare durabilă a cunoștințelor și competențelor. Rezolvarea conștientă a sarcinilor situaționale și aplicative, autonomia și responsabilitatea individuală, individualizarea și abordarea interdisciplinară solicită o interconectare strânsă a tuturor domeniilor disciplinei. Predarea este concepută în mod integrat, pentru a se putea sprijini pe cunoștințele și abilitățile deja dobândite și pentru a le dezvolta constructiv în vederea provocărilor viitoare. Exersarea funcțională și formarea rutinelor, în special în redactarea și revizuirea textelor proprii, au un rol central în acest proces.

Din punct de vedere metodologic, abordarea curriculumului presupune, de asemenea, utilizarea unor metode active de predare și învățare care vizează dezvoltarea competențelor, precum și proceduri diferențiate de organizare a învățării.

Programa școlară pentru disciplina Limba și literatura rromani maternă are următoarea structură:

- Notă de prezentare;
- Competențe generale, care urmăresc formarea și dezvoltarea competențelor elevilor în patru domenii fundamentale;
- Competențe specifice, componente și subsisteme ale competențelor de bază (domenii de abilități și competențe dezvoltate ca urmare a învățării, seturi de motivații și atitudini);
- Exemple și activități de învățare, care pot contribui la dezvoltarea competențelor specifice prin integrarea conținutului;
- Conținuturi de învățare, care contribuie la dezvoltarea competențelor specifice pe baza seturilor de abilități, asociate competențelor generale și celor specifice, precum și sugestiilor metodologice; Prin conținuturi și abordările metodologice propuse, se face distincția dintre orele din TC și cele din CS. Conținuturile din TC vizează elemente de cunoaștere care se adresează tuturor; conținuturile din CS merg spre specializare și complexitate avansată.
- Opere literare recomandate și teme principale pentru textele nonliterare.

COMPETENȚE GENERALE (CG)

- **C.G.1 Receptarea mesajului oral și scris în diferite situații de comunicare**
- **C.G.2 Producerea mesajului oral și scris în diferite situații de comunicare**
- **C.G.3 Interacțiunea orală și scrisă**
- **C.G.4 Medierea culturală în context plurilingv și pluricurricular**

CLASA a IX-a

COMPETENȚE SPECIFICE (CS) ȘI EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE (EAI)

C.G. 1 - Receptarea mesajului oral și scris în diferite situații de comunicare

CS. 1.1. Înțelegerea globală a mesajului oral sau scris, formulat în limba rromani maternă, pe teme familiare și de interes general

- *Audierea și înțelegerea unor texte orale (dialoguri, relatări, interviuri, discursuri scurte) pe teme din viața cotidiană, școlară și culturală;*
- *Selectarea informațiilor relevante pentru construirea unei imagini de ansamblu asupra textului;*
- *Raportarea mesajului la experiența personală și la realitățile comunității rrome;*
- *Identificarea ideilor principale și secundare în texte orale și scrise;*
- *Prezentare a unui punct de vedere, folosind tehnologia digitală, pentru a surprinde corect mesajele unor texte diferite, având o temă comună;*
- *Ierarhizarea informațiilor în funcție de relevanța lor pentru înțelegerea globală a textului și pentru formarea unei opinii personale.*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Analiza comparativă a două texte (literar și nonliterar) cu temă comună;*
- *Realizarea unui colaj digital ilustrând ideile principale ale unei opere.*

Prezentare orală: „Ce emoții transmite autorul și prin ce mijloace lingvistice?”

CS. 1.2. Identificarea informațiilor de detaliu dintr-un mesaj oral sau scris, formulat în limba rromani maternă

- *Selectarea cuvintelor și expresiilor dintr-un text audiat/scrise care aparțin aceleiași arii tematice (familie, tradiții, sănătate, educație etc.);*
- *Extragerea informațiilor relevante dintr-un text pentru un anumit scop (rezumat, prezentare)*
- *Identificarea locului, timpului și cauzelor evenimentelor din texte literare și nonliterare;*
- *Evidențierea elementelor lingvistice și stilistice care asigură coeziunea și coerența discursului (ipoteză, concluzie, punct de referință, excepție).*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Exerciții de completare și transformare a textelor*
- *Activitate de tip „detectiv lingvistic” – căutarea detaliilor implicite în text*

Redactarea unei fișe de lectură punând accent pe expresivitatea mesajului

CS. 1.3. Sesizarea atitudinii și a opiniei vorbitorului față de mesajul oral sau scris, în limba rromani maternă

- *Înțelegerea atitudinii vorbitorului pe baza elementelor para- și nonverbale (intonare, ritm, registru lingvistic, gesturi)*
- *Identificarea opiniilor exprimate explicit sau implicit*
- *Corelarea atitudinilor din text cu valorile și experiențele proprii comunității rrome.*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Analiză de atitudini și valori culturale reflectate în texte*
- *Înregistrare audio în care elevii exprimă opinii similare/diferite față de text*

Dezbateri: „Influența rețelelor sociale asupra modului de comunicare”

CS.1.4. Recunoașterea registrului în care este formulat mesajul oral sau scris

- Identificarea elementelor specifice registrului lingvistic în care este formulat mesajul oral sau scris (formal/informal; politicos/nepoliticos; colocvial/cult, popular);
- Recunoașterea unităților fonologice, lexicale, morfologice sau sintactice.

Activități de aprofundare / profil (CS)

Realizarea unei prezentări grafice care explică diferențele între limbaj formal și informal

C.G. 2 - Producerea mesajului oral și scris în diferite situații de comunicare

CS.2.1. Susținerea unui monolog în limba romani: descrierea experiențelor, oferirea de informații, argumentarea unui punct de vedere, pe o temă familiară

- Prezentarea clară și detaliată a unor subiecte legate de viața comunității rrome (sărbători, obiceiuri, tradiții);
- Exprimarea și explicarea sentimentelor și reacțiilor la evenimente colective (festivaluri, activități culturale);
- Descrierea unor activități cotidiene;
- Argumentarea unui punct de vedere prin exemple din experiența personală și tradițiile comunității;
- Descrierea unor obiceiuri culinare tradiționale rrome.

Activități de aprofundare / profil (CS)

- Prezentări multimedia despre viața culturală a rromilor
- Discursuri scurte cu suport vizual
- Relatarea unor evenimente produse într-un context cultural/intercultural.

CS.2.2. Producerea unui text scris în limba romani: scriere creativă și redactarea de eseuri

- Redactarea de descrieri și texte detaliate despre experiențe personale sau comunitare;
- Scrierea de eseuri scurte, pe teme familiare sau de lectură;
- Utilizarea limbajului simplu și clar în exprimarea ideilor;
- Sintetizarea informațiilor din surse diverse pentru realizarea unui text argumentativ;
- Redactarea de texte narative: povești personale, legende rrome, întâmplări reale sau imaginare.

Activități de aprofundare / profil (CS)

- Crearea de articole pentru revista școlii;
- Compunerea unui text argumentativ despre valori comunitare.

CS.2.3. Utilizarea strategiilor de producere orală și scrisă în limba romani

- Planificarea mesajului oral sau scris, ținând cont de scopul comunicării și de contextul cultural, social sau educațional, inclusiv în situații legate de viața și tradițiile comunității rrome;
- Utilizarea strategiilor compensatorii în diferite situații de comunicare;
- Obținerea informațiilor din surse diferite, compararea, selectarea și prelucrarea acestora;
- Redactarea unor texte cu ajutorul planurilor de idei, schițelor, structurilor de text.

Activități de aprofundare / profil (CS)

- Scriere colaborativă (în perechi/grupuri);
- Transformarea unui text narativ într-un dialog.

CS.2.4. Utilizarea corectă a normelor gramaticale și ortografice

- *Identificarea și corectarea greșelilor gramaticale și de ortografie din texte date;*
- *Dictarea de texte literare sau informative care trebuie scrise corect respectând regulile de ortografie, gramaticale și de punctuație;*
- *Rescrierea unui text simplu prin aplicarea regulilor gramaticale și de ortografie, eventual transformarea stilului din informal în formal și invers;*
- *Redactarea unui eseu sau a unei compuneri și revizuirea textului pentru a corecta greșelile de ortografie și gramaticale;*
- *Exerciții în echipă de identificare a greșelilor dintr-un text și corectarea lor punctând fiecare greșeală corectată.*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Producerea unui text formal (cerere, CV, scrisoare de intenție);*
- *Redactarea unui text formal și rescrierea lui în registru colocvial.*

C.G. 3 - Interacțiunea orală și scrisă

CS. 3.1. Participarea la interacțiuni orale în situații cotidiene de viață sau pornind de la textele citite

- *Participarea la conversații informale și formale în diferite contexte (școală, familie, comunitate);*
- *Cooperarea centrată pe obiective precise, în diverse contexte;*
- *Implicarea într-un schimb de informații, cu diferite tipuri de interlocutori, pe teme de interes personal, educațional sau cultural;*
- *Acordarea/luarea de interviuri pe teme culturale, comunitare sau personale;*
- *Utilizarea mijloacelor moderne de comunicare (telefon, platforme online) pentru o comunicare eficientă în scop educațional sau personal, cu respectarea normelor de conduită lingvistică și etică*
- *Formularea de concluzii colective sau decizii comune*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Participarea activă la dezbateri pe teme date, formulând puncte de vedere și/sau continuând ideile celorlalți*
- *Proiect „Tradiții din comunitatea rromă” – Interviuri cu membri ai comunității*

CS. 3.2. Participarea la interacțiuni scrise în situații cotidiene de viață sau pornind de la textele citite

- *Elaborarea unor note și mesaje, precum și completarea formularelor necesare în diferite situații cotidiene (de exemplu: cereri, invitații, înscrieri la evenimente comunitare sau școlare);*
- *Redactarea corespondenței tradiționale și on-line, pe teme de interes personal, cultural sau din domeniul educațional;*
- *Participarea la conversații scrise online (în diverse platforme digitale) în registre adecvate situației de comunicare;*
- *Aplicarea principiilor eticii redactării în mediul virtual.*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Crearea unei conversații scrise, online, pornind de la o temă preluată din situații cotidiene de viață sau pornind de la textele citite*

CS.3.3. Utilizarea strategiilor de interacțiune orală și scrisă

- *Implicarea în dialoguri și discuții tematice cu respectarea regulilor conversației în perechi sau grup;*
- *Folosirea strategiilor de cooperare în activități de echipă, în diverse situații de comunicare;*
- *Clarificarea și reformularea mesajului propriu pentru asigurarea înțelegerii reciproce;*
- *Selectarea vocabularului și structurilor potrivite registrului comunicativ;*
- *Practicarea dialogului intercultural și a ascultării active.*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Dezbateri ghidate pe o temă civică (Ex.: „Respectul față de interlocutor”)*

C.G. 4 - Medierea culturală în context plurilingv și pluricultural

CS. 4.1. Stabilirea unor legături între experiența de lectură și experiența de viață, pentru clarificarea propriilor principii și valori

- *identificarea, în operele citite, vizionate sau audiate, a unor experiențe, sentimente, valori și atitudini comune cu cele personale;*
- *corelarea unor valori transmise de personaje din filme artistice/ spectacole de teatru etc. cu valori importante pentru elev și/sau cu cele universal-umane*
- *verbalizarea unei reacții de empatie față de sentimentele sau stările unei persoane/unui personaj.*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *Identificarea și analiza unor texte literare în raport cu propriul dialect sau limba rromani comună*
- *Redactarea unui eseu cu tema: Cu ce personaj literar mă identifici?*

CS. 4.2. Valorificarea valențelor cultural-identitare ale limbii în diverse contexte:

- *interpretarea unor texte literare/nonliterare sau a unor materiale audiovideo sugestive cu scopul sublinierii aspectelor identitare (apartenența la o anumită clasă de vârstă/regiune/etnie/cultură etc.);*
- *identificarea aspectelor culturale care explică o anumită expresie în limba română și găsirea unor valori/ expresii corespondente în limba maternă;*
- *selectarea valorilor comune identificate în texte epistolare aparținând culturii române, maghiare, universale;*
- *exprimarea unei opinii personale față de texte, din literatura română, maghiară sau universală, definitorii pentru construirea identității, bazate pe toleranță și respect, atât la nivelul conținutului, cât și al limbajului;*

Activități de aprofundare / profil (CS)

- *elaborarea de documente pentru portofoliul lingvistic personal, relevante pentru conceptul de identitate culturală, în dimensiunea sa lingvistică*
- *identificarea și analiza unor expresii care exprimă emoțiile și relațiile intraculturale rromene*
- *realizarea de jocuri de rol/ scurte piese de teatru care valorifică elementele rromanipenului: pakiv, phralipen, baxt, užipen.*

CS. 4.3. Facilitarea comunicării în contexte care actualizează puncte de vedere divergente, urmărindu-se asigurarea consensului

- exprimarea adecvată a propriului punct de vedere într-o situație de divergență, în vederea obținerii unui compromis/a unui acord;

- formularea unor argumente convingătoare, pe un ton corespunzător, în dialoguri derulate în diferite spații publice: magazine, restaurante, cinema, teatru etc.;
- realizarea unui proiect cu tema „Cultura rromă – între tradiție și prezent”
- rezolvarea unor dezacorduri apărute în interacțiuni cotidiene (la școală, în familie, în cercul de prieteni etc.).

Activități de aprofundare / profil (CS)

- Analiza unui proiect multimedia despre rromi
- Afișe și prezentări comparative
- Dezbateri cu tema: „Rrom - Țigani”
- Dezbateri pe tema: „Cum percepem diversitatea culturală?”

CS. 4.4. Manifestarea sensibilității, a empatiei și a respectului față de diversitatea culturală

- realizarea unor studii de caz, pornind de la exemple de bună practică, legate de acceptarea diversității lingvistice și culturale și de cultivarea ideii de empatie și respect reciproc;
- organizarea de dezbateri/mese rotunde pe teme care actualizează ideea de deschidere față de diversitate din mai multe perspective (etnică, religioasă etc.);
- elaborarea unui raport de documentare pentru un proiect pe teme culturale, care valorifică ideea de diversitate culturală.

Activități de aprofundare / profil (CS)

- Dezbateri: „Ce înseamnă să fii empatic?”
- Organizarea unei expoziții sau a unui eveniment intercultural
- Participarea la activități educative locale (expoziții, festivaluri, întâlniri comunitare) care valorifică ideea de diversitate culturală

CLASA a IX-a

CONȚINUTURI ALE ÎNVĂȚĂRII

Domenii de conținut	Conținuturi
Comunicare orală	<ul style="list-style-type: none"> - Modalități de exprimare a opiniei, acordului și dezacordului. - Participarea la conversații tematice (școală, familie, tradiții, mass-media, viață culturală). - Argumentarea punctului de vedere în dialoguri. - Exprimarea emoțiilor, a atitudinilor și a intențiilor comunicative. - Formule de salut, adresare, cerere, mulțumire, felicitare, scuză. - Inițierea și încheierea unui schimb verbal. - Descrierea evenimentelor, a acțiunilor și a persoanelor. - Utilizarea registrelor de limbă (formal/neformal). <p>Texte-suport: dialoguri autentice, interviuri, fragmente de piese radiofonice, discursuri scurte, scene de film, reportaje culturale.</p>
Receptarea și producerea textului scris	<ul style="list-style-type: none"> - Identificarea și redarea ideilor principale și secundare. - Analiza structurii compoziționale a textului. - Redactarea textelor narative, descriptive și argumentative. - Comentarea fragmentelor literare și nonliterare. - Completarea și transformarea textelor (rezumat, parafrazare). - Crearea de texte proprii pe teme culturale sau personale. - Aplicarea conștientă a regulilor gramaticale, ortografice și de punctuație <p>Texte recomandate:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Marcel Courthiade, adaptare Micul print după Antoine de Saint-Exupery - Vasile Alecsandri, Istoria unui galbăn - Matéo Maximoff, Pe-l droma; - Rajko Djuric, E dajeaqe jakha - Romka Demeter, Mure Dadesqe - Delia Grigore, Rromanipen - Ionel Cordovan, Te rodas - Luminita Mihai Cioaba, Tara indepartata - Vasile Alecsandri, Porojan - Paun Ghe.Ialomiteanu, Arzoaica a stat la masă cu dracul - Jupiter Borcoi, O bašavno - Cristian Pădure, K-o xulavimos e dromenqo - Sorin Sandu, Volum de poezii „Transgresiune” - povestiri moderne despre viața școlară și alegerea valorilor; - texte tematice despre identitate, diversitate, empatie. <p>CS - aprofundare</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analiza tonului și a atitudinii vorbitorului în funcție de contextul cultural - Interpretarea orală a textelor literare (recitări, dramatizări, podcast-uri)

Domenii de conținut	Conținuturi
	<ul style="list-style-type: none"> - Realizarea de interviuri și reportaje culturale despre comunitatea rromă - Prezentări multimodale (text, sunet, imagine) despre teme culturale rrome. - Redactarea de eseuri interpretative: teme, valori, simboluri. - Exerciții de stil: rescrierea unui fragment din altă perspectivă narativă.
<p>Elemente de construcție a comunicării</p>	<p>Ortografie și punctuație: reguli actualizate; utilizarea semnelor de punctuație în texte literare și funcționale.</p> <p>Lexicul:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vocabularul fundamental și masa vocabularului. - Sensul propriu și sensul figurat. - Relații semantice între cuvinte (sinonime, antonime, omonime). - Structura lexicală a limbii rromani comune. - Lexicul rrom: indian, prebalcanic (elemente afgane, persane, armenești, osete, gruzine, kurde), balcanic (elemente turcești, grecești, sud-slave / bulgărești și sârbești, românești), neologic. - Modalități de îmbogățire a lexicului limbii rromani comune <p>Fonetică: noțiuni de bază (actualizare)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alfabetul oficial al limbii rromani. Sistemul vocalic și consonantic al limbii rromani. - Transformări (accidente, alterări) fonetice: afereza, apocopa, metateza, pierderea aspirației, proteza, sincopa ș.a. - Trecerea lui v în semiconsoana w și efectele sale. - Trecerea grupurilor -vn- și -pn- în -m- și efectele sale. - Trecerea, în dialectul rromilor căldărari, a vocalei -i- în varianta fonetică -î-, respectiv, trecerea lui -e- în -ë-. - Opozițiile č / š și ž / ž. - Valorile semantice ale vocalelor a și o în dihotomia „apropiere/depărtare”. <p>Morfologia: recapitularea și extinderea categoriilor gramaticale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Părțile de vorbire flexibile: articolul (hotărât și nehotărât); substantivul: tipuri de substantive; adjectivul: tipuri de adjective; pronumele: tipuri de pronume; numeral: tipuri de numerale; verbul: conjugarea verbului (moduri, timpuri, persoane, număr), conjugarea verbelor împrumutate, ce conțin suf. - isar-; - Părți de vorbire parțial flexibile: adverbul; - Părți de vorbire neflexibile: postpoziția, prepoziția, conjuncția, interjecția. - Verbe compuse, reflexive, modale în contexte variate. - Substantive abstracte și derivate – declinare completă. (tip dilipen vs diljaripen) - Supinul și relația lui cu substantivul abstract - Flexiunea numerelor - Cliticul în limba rromani - Adverbul negativ – prohibitiv – privativ <p>Sintaxa: propoziția simplă și complexă; topică; acorduri; raporturi între propoziții principale și subordonate.</p> <p>CS - aprofundare</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analiza expresivității lexicale și a registrului stilistic în texte literare.

Domenii de conținut	Conținuturi
	<ul style="list-style-type: none"> - Transformarea unui text literar în registru jurnalistic sau colocvial. - Mini-ateliere de traducere comparată (română–rromani) pentru dezvoltarea sensibilității lingvistice.
Elemente de interculturalitate	<ul style="list-style-type: none"> - Tradiții, obiceiuri și sărbători ale comunității rrome. - Simboluri, personalități și valori ale culturii rrome. - Elemente de cultură și civilizație rromă (viață cotidiană, educație, artă, gastronomie). - Activități de promovare a diversității culturale prin proiecte școlare, campanii sau expoziții tematice. - Compararea valorilor culturale rrome și românești. - Analiza textelor multimodale: articole, afișe, materiale video, reclame. <p>CS – aprofundare:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analiza relației dintre literatură și alte arte (muzică, pictură, film). - Organizarea de expoziții, scenete, podcasturi, videoproiecte pe teme de identitate culturală. - Cercetare aplicată: valorile morale și civice în literatura rromani și relevanța lor astăzi.

Notă:

Activitățile de aprofundare (CS) se realizează în cadrul orelor de profil și vizează dezvoltarea competențelor de analiză, reflecție culturală și exprimare creativă, în acord cu identitatea lingvistică și culturală a elevilor aparținând comunității rrome.

SUGESTII METODOLOGICE

Prezenta programă de limba și literatura maternă rromani își propune să asigure dezvoltarea competențelor de utilizare a limbii rromani de către elevii din învățământul liceal, pornind de la statutul de limbă maternă și de disciplină de studiu. În acest sens, competențele dobândite în cadrul acestei discipline au un caracter instrumental, pe de-o parte, sprijinind procesul de înțelegere și de învățare formală, informală și nonformală, iar, pe de altă parte, pe termen lung, acestea asigură dezvoltarea competenței cheie „a învăța să înveți”.

Ca limbă maternă, limba rromani se va studia pornind de la practica rațională și funcțională, raportarea la normă fiind mijlocul de corecție a erorilor, în scopul asigurării unei comunicări eficiente. Uzul rațional și structurat al limbii rromani reprezintă, deopotrivă, un instrument necesar codării/decodării mesajului din texte de diverse tipuri (orale și/ sau scrise; continue/ discontinue/ mixte; ficționale/ nonficționale), dar și una dintre finalitățile disciplinei, ceea ce conferă limbii materne rolul de instrument principal de acces la cunoaștere și de învățare pe tot parcursul vieții. De asemenea, în calitatea sa de disciplină de studiu, Limba și literatura maternă rromani se află în centrul construcției identitare, prin apelul la valorile culturale naționale și, prin studiul acestora, la modelul rrom al ființei, corelat însă cu valorile europene, interculturale și multicultural.

Finalitatea urmărită de programă este formarea unui individ capabil să utilizeze limba rromani comună în scopul învățării, atât în cursul școlarității, cât și pe tot parcursul vieții; formarea, așadar, a unui individ capabil să utilizeze limba rromani în scopul inserției sociale, ca limbă a schimburilor comerciale, sociale etc.; formarea unei persoane care își asumă propria identitate lingvistică și culturală, fiind, în același timp, sensibilă la valorile interculturale și multicultural, în contextul (auto)descoperirii și al (auto)construirii.

În procesul de predare-învățare-evaluare, se face trecerea progresivă de la nivelul intermediar de deținere a competențelor cheie (de la ciclul gimnazial) la nivelul avansat în liceu, asigurându-se construirea nivelului funcțional din ciclul secundar inferior/ superior, respectându-se principiul gradualității achizițiilor.

Situarea elevului în centrul activităților destinate formării sale favorizează dobândirea de cunoștințe și abilități de operare cu acestea, cultivând atitudini care asigură adaptarea, controlul asupra propriei formări, respectiv, monitorizarea acesteia. Competențele specifice reprezintă trepte în structurarea comunicării orale și scrise/a redactării, astfel încât absolventul de liceu să facă din limba maternă instrumentul principal de:

- căutare, colectare, procesare de informații și receptare de opinii, idei, sentimente într-o varietate de mesaje/ texte ascultate/ texte citite;
- exprimare a unor informații, opinii, idei, sentimente, în mesaje orale sau scrise, prin adaptarea la situația de comunicare;
- participare la interacțiuni verbale în diverse contexte școlare și extrașcolare, în cadrul unui dialog proactiv;
- integrare a valorilor identitare, comunitare și estetice.

În lectura programei se propune să se țină cont de faptul că la nivelul fiecărei clase se indică numai conținuturile noi și modul lor de abordare (intuitiv, aplicativ și/ sau prin teoretizare). Reactualizările conținuturilor anterior însușite se subînțeleg.

Conținutul prevăzut în această programă propune un demers achizițional progresiv, „în spirală”, ceea ce presupune permanenta corelare pragmatică și funcțională dintre vechi și nou. Structurarea tematică a conținutului permite exersarea unui vocabular și a unor acte de vorbire indispensabile dintr-o cultură comunicațională cotidiană, eficientă.

Profesorii vor avea ca reper nevoile reale ale elevilor adaptându-și demersurile didactice în funcție de acestea. Finalitățile disciplinei se pot realiza eficient prin centrarea pe procesul învățării, pe activitatea elevului. Aceste aspecte presupun desfășurarea la nivel de disciplină a unor activități didactice de tip formativ și performativ. Programa școlară va fi instrumentul după care se vor ghida profesorii în activitatea la clasă, iar ca instrumente de lucru vor folosi materiale editate în colecția Biblioteca rroma și Rromani didaktika, precum și alte resurse care au tratat teme asemănătoare cu cele din tematica propusă în actuala programa. Opțiunea pentru selectarea temelor și a textelor propuse se poate baza pe chestionare de evaluare a capacităților și a intereselor de studiu ale elevilor, care trebuie considerați parteneri în procesul predării-învățării.

Caracterul funcțional, practic, aplicativ al predării-învățării. Având în vedere că programa are la bază competențele generale și cele specifice, conținuturile apar, în acest context, drept mijloace de realizare a finalităților disciplinei. Structura modulară permite profesorilor libertate în organizarea planificărilor, conținuturile și temele propuse pot fi reluate în contexte diferite. Pentru sugestii și exemple de activități de învățare, se poate consulta Ghidurile metodice de predare a limbii romani, Editura Printexpert, Oradea, 2024.

Textele literare propuse la o anumită temă pot fi folosite și în abordarea altor teme. Profesorii pot solicita elevii să traducă un text de mică întindere din literatura universală în limba romani, care apoi să devină text-suport pentru o anumită temă propusă în programă.

Principiul fundamental care trebuie să ghideze proiectarea întregului demers didactic este acela de a integra formarea competenței lingvistice unui scop mai larg, *comunicativ-funcțional și acțional*.

Așadar, *gramatica și vocabularul* reprezintă doar niște *mijloace lingvistice* pentru obținerea unor performanțe cât mai bune în comunicarea orală sau scrisă. De aceea, în explicarea noțiunilor gramaticale, metalimbajul va fi redus la maximum, pentru fixarea structurilor gramaticale utilizându-se, de preferință, exerciții *structurale* (pe bază de model) sau *funcționale* (scrierea formei corecte a unor cuvinte, pe baza contextului în care acestea sunt integrate). Având în vedere că scopul urmărit este însușirea unei limbi funcționale, și predarea literaturii va avea în vedere, pe lângă formarea unei culturi literare de bază și pe lângă dezvoltarea plăcerii de a citi, și valorificarea textelor literare în scopul îmbunătățirii competenței comunicative generale.